

İlyas TEKİN
Eğitimci/Yazar(E.Milli Eğt.Md)

GİRİŞ:

Geçen sayıda **İngilizlerin** desteğiyle kurdurulan **Arabistan'da Vehhâbilik** ile **Hindistan** bölgesinde: **“Kur'an Müslümanlığı, Kur'an'ı İslâm dininin tek ana kaynağı kabul eden, peygamber ve hadislerin tamamını reddeden akım/ekol.”**den¹ bahsetmiştik. Her ikisinden etkilendiği anlaşılan bazılarının söylediği hâşâ: **“peygambere ve sünnete ne gerek var? Kur'an bize yeter, Kur'an'a dönelim; Kur'an'a göre İslâm.”** vs. gibi iddialar var. **“Kur'ancılar”** tabirini isteyerek kullanmış değiliz; ilgili akım/ekol, bu isimle anıldığı için kullanmak zorunda kaldık. Bununla kastedilen şudur: Sözde Kur'an-i Kerim'e sahip çıkıyor gözükerek Kur'an-i Kerim'in pek çok âyeti kerimesi ile **“O'na iman ve itaat edin, O'na tabi olun...”** diye emrettiği peygamber ve sünneti yok sayan, devre dışı bırakan zihniyet!²

Akla, mantığa, realiteye, kitap ve sünnete ters düştüğü çok açık olan bu zihniyet, deizmin artmasına da sebep oluyor. Maalesef tehlike büyüyor! I. bölümde, âyeti kerimelerle, peygamber-siz ve sünnetsiz din-iman olmadığını, olamayacağını izah etmeye çalıştık. Şimdi II. bölümüyle devam ediyoruz.

f) Kur'an-i Kerim'den deliller: Peygamberimiz de İslâm dini de evrenseldir.

5. Âyeti kerime: **“De ki: Ey insanlar, ben sizin hepinize gönderilen Allah'ın resulüyüm. O Allah ki, göklerin ve yerin bütün mülkü O'nundur. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Öldüren de, diriltten de O'dur. Bundan dolayı, Allah'a ve Resulü'ne iman edin. Allah'a ve Allah'ın bütün kelimelerine/kelamlarına (kitaplarına, âyetlerine, mucizelerine) iman eden o ümmî Resul'e iman edin ve o Resul'e uyun ki, hidayete erebilesiniz.”**³

“De ki:” ile başlayan cümle, **“Ey insanlar,”** diye devam ediyor ve sonu da: **“cemîan”** ile bitiyor. **“vettebiûhu”** yani **“ona tabi olun.”** kelimesindeki zamir peygamberimize aittir.

Peygamberimiz, bütün insanlığa resul olarak gönderildiğini, kendiliğinden değil, Allah Teâlâ'nın emri gereği söylüyor. **Yüce yaratıcının emri, o Resul'e iman ve ona tabi olmaktır.** Bu çok açık. Peygamberimiz, sadece son peygamber değil; aynı zamanda bütün peygamberler içinde, tebliğ ettiği kitapta risaletinin evrensel olduğu açıkça belirtilen tek peygamber olduğu gibi, İslâm dininin de cihanşümul olduğu kesin ifadelerle bildirilen tek dindir.⁴

Tefsirlerdeki yorumları özetleyen merhum **Hamdi Yazır**'ın yorumuyla: **“De ki, ben sizin hepinize gönderilen Allah'ın resulüyüm. Yani diğer peygamberler gibi, yalnız kendi kavmine mahsus bir risalet ve şeriatla değil, genel peygamberlik ile hepinize, insanlara ve cinlere gönderilmiş peygamberim. Tebliğ edeceğim ilahi hükümler, sadece bir kavmin kuruluş ve saadetine değil, hepinizin ve bütün yaratılmışların iyiliğine ve yararına. Allah'a ve resulüne iman edin ve Allah'ın kelimelerine, yani kitaplarına, hepsine tam olarak iman etmiş olan RESULÜNE VE DİN KONUSUNDA GETİRDİĞİ HER ŞEYDE SÜNNETİNE UYUN. Hz. Muhammed (sa), sadece zamanında yaşayan bütün insanlara değil, ondan sonra kıyamete kadar gelecek olan bütün herkese gönderilmiştir.”**⁵

g) Resul'e itaat ve uymak, Allah'a (cc) itaat ve O'na uymaktır.

6. Âyeti kerime: **“Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi yasakladıysa ondan da kaçının.”**⁶ Allah Teâlâ'nın emri çok açık. Bunlar, sünnet ve hadisi şeriflerdir.⁷

7. Âyeti kerime: **“Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de (Resul'den ve sünnetinden) yüz çevirirse, (o, hüsrana uğrayacaktır.) Biz seni onların üzerine muhafız olarak göndermedik.”**⁸

İtaat, emirlere uymak, yasaklardan kaçınmakla olur. Peygambere itaat eden, Allah'a (cc) itaat etmiş olur. Çünkü Resul, Allah'ın (cc) emir ve yasaklarını tebliğ eder.

Bu sebeple Resul'e itaat, onun şahsına değil, o emir ve yasakların sahibine itaattir.⁹ Zira: “**o peygamber, hevâsından** (nefsin hoşlandığı heves ve arzusundan)¹⁰ **konuşmaz; onun konuştuğu vahye dayanır.**”¹¹ Kim de nefesine uyar itaatten yüz çevirirse, kötülüklerden muhafaza edeceğim diye uğraşma. Çünkü biz seni muhafız (bekçi) olarak değil, resul olarak gönderdik. Sen tebliğ edersin, hesabını biz sorarız. Sana uyanlar mutlu olur ve kurtulur; uymayanlar da ancak kendilerine zarar verir ve yazık ederler.¹²

Bu âyeti kerime indiği zaman bazı münafıklar, (hâşâ) “**Muhammed rububiyet iddiasında bulunuyor.**” demeye kalkışınca, hemen aşağıda gelen âyeti kerimeler nazil oldu. Onun için başında: “**De ki:**” emri var. Yani bunu peygamber değil, Allah Teâlâ emrediyor.¹³

h) Allah'ı (cc) sevenler, Resul'e tabi olsun.

8. Âyeti Kerime: “**De ki: Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah da sizleri sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah gafûr ve rahimdir.**”¹⁴

9. Âyeti Kerime: “**De ki: 'Allah'a ve Resul'e itaat edin.' Eğer yüz çevirirlerse, (biliniz ki, onlar kâfir olur.) Şüphesiz ki Allah kâfirleri sevmez.**”¹⁵

İkisini beraber açıklayalım. Sevmek, sevenin kalbinin sevdiğine meyiletmesi demektir. Ehli-sünnet âlimleri bunun hakikatinin, Allah'ın (cc) zatını sevmek olduğunu beyan etmişlerdir.¹⁶ Allah Teâlâ'yı sevenler: “**ben, bana uyanlarla birlikte kendimi-özümü Allah'a teslim ettim.**”¹⁷ diyen ve bu ilâhî emri tebliğ eden Resulullah'a karşı gelmemek ve onun gibi ihlâs ve samimiyetle: “**ben kendimi Allah'a (cc) teslim ettim.**” deyip dinine ve onun getirdiği talim-terbiye, sünnet ve emirlerine uymak; bütün yasaklarından kaçınmak ve onu örnek almakla olur. Sevgi itaati, itaat da bütün emir ve yasaklarda, bütün fiil ve sözlerinde Resul'e uymayı gerektirir. Bu, Allah Teâlâ'nın emridir.¹⁸

Bunun tersi, “**ben Allah'ı (cc) severim, ama emirlerini dinlemem, O'nun sevdiğini, O'nu sevenleri, O'nun yolunu gösterenleri sevmem.**” demektir ki, bu Allah'ı (cc) sevmemek ve rahmetinden mahrum kalmaktır. Hatta âyeti kerimenin sonu: “**Allah kâfirleri sevmez.**” cümlesiyle bitiyor ki, bu da Resul'e itaat etmeyenlerin iman etmediklerine delildir.

Çok net olarak; ALLAH TEÂLÂ, KENDİ-SİNE TABİ OLMAYI VE İTAAT ETMEYİ, RESULÜNE TABİ OLMAYA VE İTAAT ETMEYE BAĞLAMIŞTIR.

Bir insan kendisi ateist olduğunu söyleyebilir. Ama şahıs olarak hiç kimsenin bir başkasına bunu ima eden bir kelime söylemesi uygun olmaz. Bu konuda iki yazım da var.¹⁹ Ancak müfessirlerin beyanına göre; âyeti kerimeler gösteriyor ki, sevgili peygamberimiz Hz. **Muhammed** (as)'e itaat etmeyi, tabi olmayı veya emirlerinden birini reddeden ve onun hükmüne razı olamayan İslâm dışına çıkmış olur.²⁰ Allah (cc) ve resulüne itaat konusu, daha pek çok âyeti kerimede geçer.²¹ Onun için Allah'a (cc) inanıp da peygamberimize inanmayanların imanını yüce yaratan kabul etmemektedir.²²

g) O'na yetişen peygamberler bile, ona uymak zorunda.

İsmail Hakkı Bursevî hazretleri bu âyeti kerimeyi tefsir ederken şöyle diyor: “**Kim Allah'ı sevdiğini iddia eder de Resul'ün sünnetine muhalefet ederse, o kitabın hükmüne göre yalancıdır. Çünkü birini seven insan, onun ailesi, çocukları, komşuları, hatta köpeğine ve himarına varıncaya kadar hepsini sever. Bu aşkın kanunu ve muhabbetin kaidesidir.**”²³ Aynı tefsir İbni Kesîr'de de var. Diyor ki: “**Kim ki Allah Teâlâ'yı sevdiğini iddia eder de, peygamberin yolu üzerinde değilse o yalancıdır. Ta ki, bütün akval (sözleri), ef'al (fiilleri) ve ahvalde (hallerinde) onun getirdiği dini hükümlere tabi oluncaya kadar.**”²⁴ Hatta şöyle devam ediyor: “**Geçmiş peygamberler, resuller, ululazm peygamberler bile onun zamanında olsalardı, peygamberimize itaat edip ona tabi olacaklardı.**”²⁵ Buna Kur'an-i Kerim'den delil de göstermektedir. Ki, öyledir de.

“**Vaktiyle Allah, peygamberlerden şöyle söz almıştı. 'Andolsun ki, size kitap ve hikmet verdim, sonra yanınızda bulunanı (kitapları) tasdik edici bir peygamber geldiğinde, elbette ve muhakkak ona inanacak ve yardım edeceksiniz! Bunu kabul ettiniz mi?' buyurmuştu. Onlar da 'kabul ettik.' dediler.**”²⁶ Hikmetin çok geniş manaları var.²⁷ **Hamdi Yazır** tefsirinde 23 madde zikretmiştir.²⁸ Fakat burada özel olarak kitaptan maksat Kur'an-i Kerim, hikmetten maksat ise, sünnet ve hadisi şeriflerdir.

Ama asıl ve kesin olan, hepsinin, peygamberimiz geleceğini ümmetlerine müjdelemeleri ve Hz. **Muhammed** (sa) geldiğinde, yetişmeleri halinde, kendilerinin ve ümmetlerinin ona iman edip yardım edeceklerine dair söz almasıdır.²⁹ Burada iman ve yardım kelimelerinin başındaki **“Lam”** kase/yemin, sonundaki şeddeli **“Nun”** ise tekit içindir.³⁰ Bu bakımdan peygambersiz bir din düşünülemez gibi, peygamberimiz olmadan da asla din-iman olmaz. Değil insanlar, hangi peygamber olursa olsun, onun zamanına yetişmesi halinde, peygamberimize iman etmek ve ona uyarak yardım etmekle mükellef olur.

10. Âyeti Kerime: **“Kim Allah’a ve Resülü’ne itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere koyar; kim de itaatten yüz çevirirse, onu acıklı bir azaba uğratar.”**³¹

Râzî diyor ki: **“Allah ve Resülü’nden birine itaat, diğerine itaattır. Bazı insanlar derler ki: ‘Biz Allah’ı göremiyor ve kelamını işitemiyoruz ki, onun emrini nasıl bilelim de ona itaat edelim?’ Buna cevaben: ‘ALLAH’A İTAAT, RESULÜ’NE İTAATTADIR; ONUN KELAMI DA RESULÜ’NDEN DUYULUR. Bu sebeple Allah ve Resülü’ne itaati, cennete girmeye alamet kıldı.’**³²

11. Âyeti Kerime: **“Kim Allah’a ve Resul’e itaat ederse, işte onlar, Allah’ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.”**³³

12. Âyeti Kerime: **“Kim Allah’a ve Resülü’ne itaat eder, Allah’a saygı duyar ve O’ndan korkarsa, işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.”**³⁴

13. Âyeti Kerime: **“Biz hangi peygamberi gönderdiysek, sırf Allah’ın izni ile itaat edilmek üzere gönderdik.”**³⁵ Peygamber, ancak insanlar ona itaat etsinler diye gönderilir; peygambere itaat farzdır.³⁶ Şüphesiz ki ona itaat, sünnetine uymakla olur.

k) **“Kalplere ruh ve hayat veren nuru sana vahyettik.”**

14. Âyeti Kerime: **“İşte böylece sana bir ruh (kalpleri diriltten bir kitap) vahyettik. Sen (nübüvvetten/40 yaşından önce) kitap nedir, iman nedir (iman ve İslâm’ın esaslarını) bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki gerçekten sen, doğru yola, Allah’ın yoluna iletiyorsun.”**³⁷

“Rûhen” kelimesindeki tenvin tazim içindir; büyük bir ruh demektir. Bundan maksat Kur’an-i Kerim’dir. Zira bedende ruh ne ise, kalpte Kur’an-i Kerim odur. Onun için **Kur’an-i Kerim kalplere hayat veren bir ruh ve nurdur. HAYAT, ÖLÜM GİBİ OLAN CEHALETİ YOK EDEN İLİMDİR.** Bu cümle çok önemli! **Râğıb Isfahânî** ve diğer müfessirler de böyle yorumluyor.³⁸

Yani sana vahyettiğimiz ruhu, kitabı/Kur’an-i Kerim’i, bir nur kıldık. O ruhu sana vahyettik. Öyle bir nur ki, onunla kullarımızdan dilediğimiz kimselere doğru yolu göstereceğiz. Elbette sen de bu doğru yola kılavuzluk ediyorsun. Allah’ın (cc) yoluna, eğri ve dolambaçlı yollara değil; doğrudan doğruya Allah’tan (cc) gelen ve Allah’a (cc) götüren yola.³⁹ Müfessir **Ebû Hayyân**’ın tabiriyle: **“ELBETTE SEN, İNSANLARI KUR’AN-İ KERİM’E VE İSLÂM’A GÖTÜRÜRSÜN.”**⁴⁰

D) Kitap, sünnet, icma ve kıyas.

15. Âyeti Kerime: **“Ey iman edenler, Allah’a itaat edin, Resul’e (peygambere) itaat edin ve sizden olan ulul-emre de (itaat ediniz). Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah’a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah’a ve Resul’e götürün (ona göre halledin); bu hem hayırlı ve hem de netice itibarıyla daha güzeldir.”**⁴¹

Burada **“Etîû”** **“itaat edin”** emri, Allah (cc) ve Resul için önemine binaen, iyice anlaşılın diye, iki defa tekrar ediyor. Farzlarda Allah’a (cc), sünnetlerde de Resul’e itaat edin.⁴² **Suyûtî**’nin tefsirine göre: **“RESUL’E İTAAT, KİTAP/KUR’AN-İ KERİM VE SÜNNETE TABİ OLMAKTIR.”**⁴³ Aranızda bir anlaşmazlık çıkar, idarecilerle (aranızda) ihtilaf olursa, çarpışmalara girmeyiniz, başkalarına gitmeyiniz; kendi arzularımızla değil; önce Allah Teâlâ’nın, sonra Resulünün hükmüne; âyeti kerime ve sünnete/hadisi şeriflere müracaat ediniz. Aranızda hakem, Allah (cc) ve Resulü olsun. Sorunlarınızı; âyeti kerime ve sünneti/hadisi şerifleri esas alarak akıl ve ilim yoluyla kıyas ve icihat yaparak çözmeye çalışın. Bu, dünyanız için hayırlı, akıbet bakımından ahiret için daha güzeldir.⁴⁴

Burada edillei şeriyyeden olan **Kıyas** ile **İcmâu ümmet**’e de işaret vardır. Bilindiği gibi şerî deliller dörttür: **Kitap, sünnet, İcmâu ümmet** (müctehidlerin ittifak ettikleri hüküm) ve **Kıyas**.

Bu âyeti kerime aynı zamanda bu ikisinin de hucet/delil olduğuna delalet eder.⁴⁵ Âyeti kerimenin, hemen: “Allah, size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hüküm vermenizi emrediyor.”⁴⁶ âyeti kerimesinden sonra gelmesi, **ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜNDE EMANETLERİN EHLİNE VERİLMESİ VE ADALETLE HÜKMEDİLMESİ** gerektiğine işaret eder.⁴⁷ “Sizden olan Ululemr” (emir sahipleri) konusuna giremiyoruz.

m) Resul’ün hakemliği ve asrımızın Müslümanları.

16. Âyeti Kerime: “Hayır (onların zannettiği gibi değil), senin Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip verdiği hüküm, içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan kabul edip, tam manasıyla kabullenip, teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.”⁴⁸

Yemin olduğu açık. Çünkü iman kuru bir sözden ibaret değil; gönülden bağlanmak, inanmak ve kabullenmektir. Hem “Allah ve Resulü’ne inandım.” deyip hem de hükümlerine razı olmamak, tipik bir münafıklık alametidir. Peygambere itaat, Allah Teâlâ’ya itaat olduğu gibi, ona isyan da Allah Teâlâ’ya isyandır. Resul’ü reddeden, İslâm dairesi dışına çıkmış olur. Bu sebeple İsmail Hakka Bursevî hazretlerinin tabiriyle: “Resul’e tabi olmak, farz olan yerlerde farz, vacip olan yerlerde vacip ve sünnet olan yerlerde sünnettir.”⁴⁹ Resul’ü tanımayan, getirdiklerine inanmayan ve ona itaat etmeyen iman etmiş olmaz. Zahirî ve batınî onay uymak gerekir.⁵⁰

Demek oluyor ki: “Hayır. Ey Muhammed (sa), Rabbine yemin olsun ki, mümin olduklarını iddia edenler, mümin olamazlar, ta ki aralarında tartışmalı, çekişmeli işlerde seni hakem tayin edip sana müracaat edinceye kadar. Sonra verdiği hükümde gönüllerinde hiçbir şüphe, darlık/sıkıntı/yüksünme hissetmesinler ve tam bir teslimiyetle gizli-açık olarak sana teslim olsunlar. İşte ancak o zaman gerçek mümin olurlar.”⁵¹

17. Âyeti Kerime: “Peygamberin emrine muhalefet edenler, başlarına bir fitne/bela ya da can yakıcı bir azap gelmesinden sakınsınlar.”⁵²

Buradaki “fitne” dünyada, “can yakıcı azap” ise ahirette diye tefsir edilmiştir. İsmail Hakkı Bursevî hazretleri, fitneyi: “Dünyada; canda, malda yahut evlatta hastalık, helâk, sultan tasallutu gibi sıkıntı, üzüntü, kaygı, dert, acı, bela, âfet.” şeklinde tefsir ediyor.⁵³ Müfessir İbni Kesîr şöyle diyor: “Buradan maksat, peygamberin sünnetine ve şeriatına muhalefet edenlerdir. İNSANLARIN SÖZLERİ VE AMELLERİ PEYGAMBERİN SÖZLERİ VE AMELLERİYLE (peygamber terazisinde) TARTILIR; KİMİN SÖZ VE AMELİ ONA UYGUNSA KABUL EDİLİR; KİMİN Kİ DE MUHALİF İSE O DA REDDEDİLİR.”⁵⁴ Bu kadar net!

Âyeti Kerimenin baş tarafı da var. Onunla birlikte merhum Hamdi Yazır’ın, diğer tefsirlerde de yer alan ve günümüze ışık tutan yorumuyla açıklayalım:

“Ey Müslümanlar, PEYGAMBER’İN DAVETİNİ, DUASINI ARANIZDA BAZINIZIN BAZINIZA DAVETİ, DUASI GİBİ DÜŞÜNMEYİN. ONUN DAVETİNE İCABET FARZDIR. DUASI ALLAH (cc) KATINDA HEMEN KABUL OLUR. Bundan dolayı emirlerine son derece özenle itaat etmeli, uymalı ve onu gücendirmekten son derece sakınılmalıdır. Dolayısıyla O’nun emrine aykırı davrananlar, kendilerine bir fitne isabet etmesinden, dünyada bir bela ve sıkıntıya çarpılmaktan yahut dünyada olmazsa ahirette kendilerine çok acı verici bir azap isabet etmesinden sakınsınlar. Aslında peygamberin emri ve sünnetine uyan Müslümanların nasıl yükseldiklerine tarih şahit olduğu gibi; Müslüman’ız deyip de aksine giden kavim ve milletlerin ne fitnelere, belalara ve azaplara uğramakta oldukları göz önündedir...”⁵⁵ İşte burada asrımızdaki Müslümanların, İslâm ülkelerinin neden bugünkü duruma düştükleri gözler önüne serilmektedir. Keşke uyanabilseler! Aslında “başlarına bir bela, ya da can yakıcı bir azap gelmesinden sakınsınlar.” ifadesinde emre muhalefetten bir tehdit vardır. Bu da emrin vucûb ifade ettiğine delildir. Çünkü vacibin gayrında tehdit yoktur.⁵⁶

o) Resul’ü devre dışı bırakmak küfürdür.

18 ve 19. Âyeti kerime: “Şüphesiz Allah’ı ve peygamberlerini inkâr ederek kâfir olanlar, Allah’a inanıp peygamberlerine inanmayarak ayırım yapmak isteyenler,

‘(peygamberlerin) *bazısına inanır, bazısını inkâr ederiz.*’ diyenler ve böylece bu ikisinin (imanla küfrün) arasında bir yol tutmak isteyenler var ya; işte onlar gerçekten kâfirlerdir. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.’⁵⁷

Devamında ise şöyle buyuruluyor: “Allah’a ve peygamberlerine iman edenler ve onlardan hiç birini diğerinden ayırmayanlara gelince, işte pek yakında onlara Allah mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.”⁵⁸

20. Âyeti Kerime: “**Kim Allah’a ve Resulü’ne iman etmezse, bilsin ki, biz kâfirler için alevli-kavurucu bir ateş hazırladık.**”⁵⁹ İncelediğimiz bütün tefsirlerde şöyle deniyor: “Allah (cc) ve resulüne veya birine iman etmeyen kâfir olur ve cezası da cehennemdir.”⁶⁰

Kur’an-i Kerim’de Allah (cc) ve Resulü’nün beraber zikredildiği âyeti kerime 90’ın üzerindedir. Bunların 15 kadarı Allah (cc) ve Resulü’ne iman,⁶¹ büyük bir kısmı da ona itaat ve uymakla ilgilidir.⁶²

SONUÇ:

Yüz yıl kadar önce İngilizlerin desteğiyle kurulan Suudi Arabistan’da Vehhâbilikten sonra Hindistan bölgesinde peygamber ve sünneti devre dışı bırakan ehli-sünnet dışı akımların tesirleri görülüyor ve **deizm tehlikesi** büyüyor.

“Peygambere ve sünnete ne gerek var? Kur’an bize yeter.” vs. gibi peygamberi ve sünneti devre dışı bırakan görüşler, temelden sakat olduğu gibi Kur’an-i Kerim’e de açıkça ters düşmektedir.

İhtiyaç olmasaydı, zaten peygamber gönderilmezdi. Bu kadar âyeti kerimenin apaçık hükmüne rağmen peygambersiz ve sünnetsiz bir din iddiasını savunanlar, eğer bilmeyerek bu tuzağa düşmüşlerse ve bu “**Cehl-i Mik’ap**”⁶³ seviyesinde ise tehlikelidir. Yok, eğer bildikleri halde savunuyorlarsa, çok daha tehlikelidir!

Peygambersiz bir din yoktur. Müslüman olarak bizler, bütün peygamberlere inanırız. Dinimiz bunu emreder.⁶⁴

Gönüllere hayat veren bir ruh ve güneş gibi aydınlatan bir nur olan Kur’an-i Kerim, peygamberimize vahyedilmiştir.⁶⁵ Peygamberimiz onu ashabına okumuş, en güzel şekilde tefsir ederek

anlatmış; yazdırmış ve örnek uygulayıcı olarak gönderilmiştir. Peygamberlerin sonuncusu olduğu açıkça bildirilen sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (sa)’in peygamberliği, ona mahsus bir özellik olarak, dünyanın sonuna kadar devam edecektir. Peygamberimize inanmanın imanı, Allah Teâlâ’ya inansa bile, yukarıda açıklanan âyeti kerimelere göre, kabul değildir.

Değil sadece insanlar; **nebler** (kitap verilmeyen peygamberler), **resuller** (kitap verilenler) ve “**ulul-azm**” denilen büyük peygamberlerden hangisi peygamberimizin devrine yetişse bile, ona tabi olmak zorunda kalırdı.⁶⁶

Sevgili peygamberimiz maddeten aramızdan ayrılrsa da, irtihalinden 81 gün önce, **Veda Hutbesi**’nde: “**SİZE İKİ EMANET BIRAKIYORUM. ONLARA SIMSIKI SARILDIKÇA, ASLA YOLUNUZU ŞAŞIRMAZSINIZ. BUNLAR, ALLAH’IN (cc) KİTABI KUR’AN-İ KERİM ve RESULÜ’NÜN SÜNNETİDİR.**” buyurmuştur.⁶⁷

Yine **Veda Haccı**’nda **Arefe** ve **Cuma** günü **Arafat**’ta Peygamberimize indirilen: “**BUGÜN SİZİN DİNİNİZİ İKMAL ETTİM, ÜZERİNİZDEKİ NİMETİMİ TAMAMLADIM VE DİN OLARAK SİZİN İÇİN SADECE İSLÂM’A RAZI OLDUM.**”⁶⁸ âyeti kerimesiyle dinin ikmal edilmesi ve nimetinin tamamlanması, 23 sene sonunda Kur’an-i Kerim’in âyetleri, Resulün sünneti, Kıyas ve icma ile olmuştur. (Gelecek sayıda kaynaklarıyla açıklayacağım.)

Sonuç olarak: **ALLAH (cc) İLE RESULÜ’NÜ, KUR’AN-İ KERİM İLE SÜNNETİ BİRBİRİNDEN AYIRMAK ASLA MÜMKÜN DEĞİLDİR. O ZAMAN DİN-İMAN DİYE BİR ŞEY KALMAZ!** Çok hassas bir devirdir. Özellikle dini konularda çok daha dikkatli olmak gerekiyor.

(Sünnet ve hadisi şerifler gelecek sayıda)

1- Bkz. Hâdim Hüseyin, el-Kur’aniyyûn, Tâif 2000, s: 209-253; İslâm Ansiklopedisi, TDV, Ankara 2002, c: 26, s: 428-429.

2- Bkz. Bkz. Hâdim Hüseyin, el-Kur’aniyyûn, Tâif 2000, s: 1- 482.

3- A’raf sûresi /7, âyet: 158.

4- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 15, s: 29-30; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 4, s: 403-404; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 3, s: 489; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 9, s: 82-83; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 13, s: 170; Zemahşerî, el-Keşşâf, Riyad 1418-1998, c: 2, s: 519; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 356-359; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 202; Kadî, Ebûs-Suud, İrşâdu aklis-selîm ilâ mezâya'l-Kur'anil-Kerîm, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 280-281; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2302-2303; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 505; Kur'an Yolu ve Açıklamalı Meâli, TDV, İstanbul 1990, c: 2, s: 607-608.

5- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2302-2303; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 15, s: 28-33; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 4, s: 403-404; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil-Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 3, s: 489-491; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 9, s: 82-83; Taberî, Tefsirü Taberî, Kahire tarihsiz, c: 13, s: 170-172; Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmîl- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 9, s: 358; Zemahşerî, el-Keşşâf, Riyad 1418-1998, c: 2, s: 519; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 356-359; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 202; Kadî, Ebûs-Suud, İrşâdu aklis-selîm ilâ mezâya'l-Kur'anil-Kerîm, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 280-281; Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr fit-tefsîr bil-me'sûr, Kahire 1424-2003, c: 6, s: 627-628; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 505.

6- Haşr sûresi /59, âyet: 7.

7- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 29, s: 287; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 7, s: 244-245; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 242.

8- Nisâ sûresi /4, âyet: 80.

9- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 91; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 243-244; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 3, s: 317; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 363; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 127.

10- Sâmi, Şemsettin, Kamûsi Türkî, Tercüman, İstanbul 1985, s: 498.

11- Necm sûresi /53, âyet: 3-4. Bkz. İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 363; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 7, s: 4568-4570.

12- İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 364; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 91; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 243-245; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 127.

13- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1399-1400, 1076; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 91; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri,

İstanbul 1969, c: 2, s: 243-244; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 127.

14- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 31.

15- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 32.

16- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 129; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 22; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 84.

17- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 20.

18- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 150, 152, 154, 199; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 130; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 22; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 84.

19- Bkz. Tekin, İlyas, Türkay dergi, Dinde Zorlama Yoktur I, II, Kasım 2022, Aralık 2022, sayı: 63, 64.

20- Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 2, s: 449; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 18-19, 20, c: 10, s: 148, 159-160; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 32; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 130; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1076-1077; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 23; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 84.

21- Bkz. Abdülbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cem'ül-mufehres li elfâz'ıl-Kur'an'il-kerim, Beyrut tarihsiz, s: 429-430.

22- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 18-20; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1077.

23- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 23.

24- İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil-Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 32.

25- İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 32.

26- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 81.

27- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 41-42; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 7, s: 73-74.

28- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 913-929.

29- Bkz. Taberî, Câmiul-beyân an te'vîlil-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 6, s: 555-558; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 126, 128; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 209-212.

30- Bkz. Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 6, s: 550-551.

31- Fetih sûresi /48, âyet: 17 ve 16. âyetin son iki cümlesi; 2.cümlenin benzeri: Tevbe sûresi /9, âyet: 74.

32- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 28, s: 95; Bkz. Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 26, s: 105-106; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 7, s: 339; Kurtubî, el-Câmîğu li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 19, s: 313; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 9, s: 32; Kadî, Ebûs-Suud, İrşâdu aklis-selîm ilâ mezâya'l-Kur'anil-Kerîm, Beyrut tarihsiz, c: 8, s: 109.

33- Nisâ sûresi /4, âyet: 69. Bkz. Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr fit-tefsîr bil-me'sûr, Kahire 1424-2003, c: 4, s: 528-533.

34- Nur sûresi /24, âyet: 52.

35- Nisâ sûresi /4, âyet: 64.

36- Bkz. İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 347; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 124; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 3, s: 295-296; Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr fit-tefsîr bil-me'sûr, Kahire 1424-2003, c: 4, s: 520.

37- Şûra sûresi /42, âyet: 52.

38- İsfahânî, Râğib, el-Müfredat, Mısır 1324, s: 205; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 8, s: 347; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 25, s: 58; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 194; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 7, s: 504-505; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 7, s: 217.

39- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 8, s: 348; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4261.

40- Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 7, s: 505.

41- Nisâ sûresi /4, âyet: 59.

42- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 63-65.

43- Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr fit-tefsîr bil-me'sûr, Kahire 1424-2003, c: 4, s: 502; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 4, s: 502.

44- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 66, 77; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 147-150; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 228-229; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 123; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 3, s: 290-291; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 342-345; Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr fit-tefsîr bil-me'sûr, Kahire 1424-2003, c: 4, s: 514-515.

45- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 148; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1378-1379; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 228; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 123.

46- Nisâ sûresi /4, âyet: 58.

47- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 147; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1379; ; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 228; Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr fit-tefsîr bil-me'sûr, Kahire 1424-2003, c: 4, s: 504; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 123.

48- Nisâ sûresi /4, âyet: 65.

49- Bkz. Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 231; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 70; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 159-160, 169, 198-199.

50- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 71-72; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 159-160, 169; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 2, s: 349; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 3, s: 296-297; Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr fit-tefsîr bil-me'sûr, Kahire 1424-2003, c: 4, s: 520-525; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 124.

51- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1385; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 159-160, 169, 198-199; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 71-72; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 2, s: 231-232; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 124; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 3, s: 296-297; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 72.

52- Nûr sûresi /24, âyet: 63.

53- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 6, 186.

54- İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil-Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 6, s: 89-90.

55- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3543-3544; Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 10, s: 159-160; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 18, s: 224-227; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 6, s: 185; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 72; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhil, Beyrut 1413-1993, c: 6, s: 436-437; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anil- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 6, s: 89-90.

56- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 18, s: 227-228; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 6, s: 185; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 72.

57- Nisâ sûresi /4, âyet: 150-151.

58- Nisâ sûresi /4, âyet: 152.

59- Fetih sûresi /48, âyet: 13.

60- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 28, s: 90; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 26, s: 100; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhît, Beyrut 1413-1993, c: 8, s: 93; Kadî, Ebûs-Suud, İrşâdu aklis-selîm ilâ mezâya'l-Kur'anil-Kerîm, Beyrut tarihsiz, c: 8, s: 108; Zemahşerî, el-Keşşâf,

Rıyad 1418-1998, c: 5, s: 540; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl-Azîm, Rıyâd 1420-1999, c: 7, s: 337; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 9, s: 28; Kurtubî, el-Câmiğu li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 19, s: 313; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 213.

61- Bkz. Abdülbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cem'ül-mufehres li elfâz'ıl-Kur'an'il-kerim, Beyrut tarihsiz, s: 86-88.

62- Bkz. Abdülbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cem'ül-mufehres li elfâz'ıl-Kur'an'il-kerim, Beyrut tarihsiz, s: 316-318, 429-430.

63- **Cehl-i Mik'ap**: Bilmeyen, bilmediğini de bilmeyen ama en doğru bildiğini iddia eden, katmerli cahil. Üç boyutlu, derinliği olan cehalet. Bilmediği halde, bildiğini zannetme veya yanlış bilgisini doğru kabul etme. Tedavisi zor, imkânsız gibi.

64- Bkz. Nisâ sûresi /4, âyet: 150, 151, 152, 136; Bakara sûresi /2, âyet: 177, 255 ve diğerleri.

65- Şûra sûresi /42, âyet: 52.

66- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 81. Bkz. İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl- Azîm, Rıyâd 1420-1999, c: 2, s: 32; Bkz. Taberî, Câmiul-beyân an te'vîlil-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 6, s: 555-558; Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 126, 128; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 3, s: 209-212.

67- Buhârî, Hac, 132, Megâzî, 78; Müslim, Hac, 147; Ebû Dâvûd, Menâsik, 56, 61; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an, 10; İbni Mâce, Menâsik, 76, 84; Mâlik, Muvatta, Kader, 3; Ahmed bin Hanbel, Müsned, VII, 307, 330, 376; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 3, s: 150-152; Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, DİB, Ankara 2012; s: 243-247; Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 10, s: 389-401; Ali H. Berki-Osman Keski-oğlu, Hazreti Muhammed, DİB, Ankara 1981, s:412-414; Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri, Komisyon, İstanbul 2005, c: 1, s: 15; Tekin, Ahmet, Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, İstanbul 2010, s: 33-37; hadisi şerifin değişik rivayetleri ve geniş bilgi için bkz. Erul, Doç. Dr. Bünyamin, DergiPark, Hz. Peygamberin Bize Bıraktığı Miras, Kitap ve Sünnet, Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VII (2007), sayı: 1.

68- Mâide sûresi /5, âyet: 3.